

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataiteen koulutusohjelma | Valokuva

PKUVAS19

2023

Juha Kurri

ODOTTAMATON VALOKUVA

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutusohjelma | Valokuva

2023 | 25 sivua

Juha Kurri

ODOTTAMATON VALOKUVA

Opinnäytetyö käsittelee intuition, sattuman, improvisoinnin ja alitajunnan merkityksiä Kurrin omassa taiteellisessa työskentelyssä sekä henkilökohtaisessa elämässä. Nämä teemat ovat toistuneet vuosien työskentelyn aikana. Teemojen tutkiminen avaa käsitystä niiden vaikutuksista taiteelliseen työskentelyyn.

Tutkimuksen tukena on esimerkkejä Kurrin muistiinpanoista sekä muistoista, jotka sisältävät yllä olevia teemoja. Niiden avulla kuvaillaan konkreettisia tapahtumia ja keskustellaan lähdemateriaalien kanssa. Teemoja tarkastellaan alan kirjallisuuden sekä omien pohdintojen avulla. Pääpainona ovat Kurrin omat kokemukset ja niiden havainnointi tapahtumien jälkeen. Opinnäytetyön perusteella voidaan päätellä, että toistava tekeminen vahvistaa intuitiota, sattumaa, improvisointia ja alitajunnan käyttämistä Kurrin taiteellisessa työskentelyssä. Opinnäytetyö osoittaa näiden teemojen olevan osittain abstrakteja.

Työn lopussa pohditaan opinnäytetyön vaikutuksia Kurrin omaan taiteelliseen työskentelyyn; miten omat selittämättömät ajatusmallit ovat saaneet selityksiä ja miten näitä selityksiä voi hyödyntää jatkossa. Teemojen merkitykset muuttuvat ja elävät omassa mielessä, luoden keinoja luovaan työskentelyyn henkilökohtaisen kokemisen rajoissa. Kurrin taiteellinen työskentely pohjautuu opinnäytetyössä käsiteltäviin teemoihin.

ASIASANAT:

valokuva, intuitio, sattuma, improvisointi, alitajunta, henkilökohtainen, taiteellinen työskentely

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Fine Arts | Photography

2023 | 25 pages

Juha Kurri

UNEXPECTED PHOTOGRAPH

The purpose of this thesis was to study the concepts of intuition, coincidence, improvisation, and subconsciousness and how they affect Kurri's artistic process and personal life. These themes have recurred in his artistic processes for years. Studying these themes will give some perception of the impacts they have on his artistic processes. This thesis gathers examples of Kurri's personal notes and memories to help the observation of the themes. These notes and memories tell tangible events and form a discussion with the theoretical part.

The themes are explored using theoretical literature which are reflected by Kurri's own thoughts. The focus is on Kurri's own experiences and the perceptions after the events. The results of this thesis indicate that repetitiveness strengthens intuition, coincidence, improvisation, and subconsciousness in Kurri's own artistic processes. The results also indicate that these themes are partially abstract.

The impacts of this thesis on Kurri's artistic processes are observed at the end of this study; how unexplained existing patterns of thought get explanation and how these explanations could be practised in the future. In Kurri's mind the meaning of these themes is constantly changing. The themes provide ways to produce creative work in the limits of personal experience. The themes explored in this thesis form a base in Kurri's artistic process.

KEYWORDS:

photograph, intuition, coincidence, improvisation, subconsciousness, personal, artistic work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 INTUITIO	6
3 IMPROVISOINTI	11
4 SATTUMA	15
5 ALITAJUNTA	19
6 LOPUKSI	23
LÄHTEET	24

1 JOHDANTO

Taiteellisessa työskentelyssäni toistuvat usein sanat: intuitio, improvisaatio, sattuma ja alitajunta. Tarkastelen näitä asioita kirjallisuuden avulla ja yhdistän niitä omiin kokemuksiin. Peilaan niitä muiden kirjoitusten ja omien muistiinpanojeni avulla, niin kuvallisesti kuin sanallisesti. Näiden avulla tulen löytämään jotain konkreettista työskentelystäni, jota en voi selittää vain sanattomalla tunteella.

Intuitiota avaan kokemusteni kautta. Sivuan tunnetiloja sekä niiden vaikutusta kehollisiin tuntemuksiin ja sitä kautta päätösten tekemiseen. Improvisointia käsittelen toistojen ja tekemisten kautta. Improvisoinnin yllättävyydestä ja hetkessä tapahtuvasta kerron lyhyin esimerkein ja pohdin tilan, paikan ja toimijoiden suhdetta. Sattuman arvaamattomuutta, merkityksellisyyttä ja mielekkyyttä kuvaan kuvaesimerkein, joiden avulla havainnoin tunnetilojen vaikutusta kuvaamiseen. Alitajunnan ja kokemuksen merkitys korostuu itselleni valokuvaamisessa. Miten avaan alitajuntaani tietoisuuden tasolle ja millä keinoilla voin sitä edistää.

Oman tekemiseni tarkastelu keskustelemalla lähdemateriaalien kanssa tuo uusia näkökulmia. Ottamalla otteita muistiinpanoistani ja päiväkirjastani avaan työskentelyäni pohtivalla tasolla ja annan vanhoille merkinnöille uusia tulkintoja. Mennyt kohtaa nykyisyyden, jonka avulla tarkastelen oppimaani.

2 INTUITIO

Korttipakassa on 52 korttia. Sekoitan pakan ja valitsen satunnaisesti yhden kortin ja yritän arvata sen oikein. Arvaus osuu kohdalleen. Valitsen toisen satunnaisen kortin ja yritän arvata sen maan ja värin. Arvaus osuu kohdalleen. Kolmas valittu kortti. Arvaus ja oikein. Vieressä olevat ystäväni katsovat minua ihmeissään. ”Mitä hittoa, Juha?” Kuuluu heidän suustaan yhtä aikaa. Hymyilen ja yritän vielä kerran toistaa arvauksen. Arvaan väärin.

Tieteen termipankin (2023) mukaan intuition määritelmänä on taito ymmärtää asioiden oikea laita ilman kykenemistä käsittää tai järkeillä kokemustaan. Asta Raami toteaa, että kun on enemmän asiantuntijuutta, niin uskaltaa myös luottaa intuition. Iso osa alitajunnan prosesseista tekeytyy intuition avulla ja vastaukset ilmestyvät pinnalle. (Äijö 2017.) Miten kokemus ohjaa omaa intuitiotani valokuvaajana? Toistuvat kuvaustilanteet, harjoittelu ja opiskelu tuovat osittain varmuutta tekemiseen. Voisin sanoa toistuvan kuvaamiseni ohjaavan itseäni tietoisempaan työskentelyyn, mutta missä menee lopulta harjoittelulla saavutetun osaamisen ja intuition raja? Olen valokuvannut aktiivisemmin noin 20 vuotta ja tänä aikana olen kokenut monia eri kuvaustilanteita: musiikkikeikkoja, häitä, mainoskuvia, luontokuvia, kuvamanipulaatioita, lapsikuvauksia. Jotkin tilanteet ovat vaatineet nopeampaa reagoitua ja jotkin taas maltillisempia ja suunniteltuja kuvaushetkiä.

Raami mainitsee nettiartikkelissa, että intuitio voisi pohjautua itsenäiseen tietotaitoon, opittuihin asioihin, sekä kuultuihin ja koettuihin hetkiin (Seeling 2021). Vuosia jatkuneen tekemisen sekä yrityksien ja erheiden kautta, koen olevani jossain määrin luottavainen omaan kuvaustaitooni. Kaikki se tieto, jota kuvaamisen kautta olen oppinut, ei tule mielestä ulos välttämättä edes kysyttäessä, vaan alitajunta tuntuu syöksevän sen ulos, kun tilanne sitä vaatii.

Kävin hakemassa paikallisesta kirjastosta varaamani David Ruellen (1991) teoksen *Sattuma ja kaaos*. Nimen innoittamana halusin testata intuitiotani. Päätin valita sattumanvaraisesti jonkin kirjan ja lukea takakannen, jos se vaikka ohjaisi minua päätökseen lainata kyseinen teos. Elokuvat ovat kiehtoneet minua jo pienestä pitäen, joten päädyin elokuvia käsittelevälle osastolle. Otin hyllystä käteeni ensimmäisenä osuneen kirjan ja lukaisin takakannen. Ensimmäisenä lauseena lukee Henry Baconin

(2010, 305) ajatus: ”Elokuvan tekijät ovat ”intuitiivisia psykologeja”, jotka ohjailevat taitavasti huomiokykyämme.”

Olen käyttänyt omissa muistiinpanoissani toistuvasti sanaa intuitio. Olen työskennellessäni toiminut sen innoittamana, ajatellut tiedostamatta – tai niin olen ainakin luullut. Olen pohtinut löyhästi intuition merkitystä ja käyttänyt sitä kuvailemaan työskentelyäni:

Käytä intuitiota, tutki, pohdi, mene ja kuvaa. Kuvaa itseäsi, kuvaa kaikkea. Käytä erilaisia tekniikoita. Valon käyttö, maalailu, raksavalot jne. Kasvojen maalailu? Asetelma, jossa itse osana kuvaa ja asetelmaa? Mallinukke? Korostaa pysähtyneisyyttä! (Omat muistiinpanot 2020.)

Sanana intuitio on hieno, merkityksenä itselleni kuitenkin avoin. Voisin kuvailla intuition tunnetta jollain tavalla henkisesti luotettavaksi, nopeaksi, hetkessä tapahtuvaksi. Intuitiivisia kokemuksia minulla on ollut niin positiivisten kuin negatiivisten tunteiden kautta. Positiiviset, ilo, onnellisuus, mukavuus, mukautuvat enemmän jopa selittämättömiin kollektiivisiin arvauksiin tai tietoon. Negatiiviset, kuten pelko, jännitys, suru, liittyvät nopeisiin valintoihin mahdollisesti jopa uhkaavissa tilanteissa. Negatiivisiin liittyy usein myös pelkojen perusteella perustelut intuition käytöstä. Eli tietoisuus ohjaa, ei intuitio.

Raami (2017, 280–281) toteaa kirjassaan *Älykäs intuitio*, että kehon tuntemuksia voisi käyttää intuition vahvistamiseen, sen sijasta, että lähtisi perustelemaan rationaalisella ajattelulla mahdollisia mielen vinoutumia. Omassa työskentelyssäni keho viestii monin eri tavoin. Tuntemusten erottaminen vaatii työtä, analysointia sekä mielen rauhoittamista. Usein vatsani vääntyy jännityksestä, oli se sitten innoissaan olemista tai jollain tavalla pelkäämistä ja jännittämistä. Intuition perusteella tehdyt päätökset jäävät helpommin syvemmin analysoimatta. Jotenkin luotan tekemääni päätökseen olla kyseenalaistamatta omaa mieltäni. Halu olla oikeassa on vahva tuntemus, jota en halua aina kiistää. Samaa ajattelutapaa huomaan taidetta tehdessäni. Kritiikin vastaanottaminen intuitiiviseen työskentelyyn ja lopputulokseen voi välillä jäädä kuulematta ja omasta mielestäni olen aina oikeassa. On vaikeaa kritisoida omaa mieltä ja myöntää itselleen olevansa välillä väärässä.

Seuraava muisto on kuvaamaltani livekeikalta 14 vuoden takaa:

Olen Tavastialla vuonna 2008 eturivissä, jossa on paljon tungosta. Tunnen vatsassani tunteen, että minun pitää siirtyä lavan reunasta heti keskelle lavaa. Hahmotan etsimen läpi laulajan tulevan kohdalleni, häneen ei tule etuvaloa, näen vain siluetin. Nostan kamerani säätämättä edellisiä asetuksia ja otan pimeydessä kuvan, vain koska hän tuli eteeni.

Jälkityöstämisessä, huomaan kyseisen ainoan kuvan tilanteesta olevan alivalottunut. Nostan valotusta neljä aukkoa ja huomaan jotain hämmäntävää: yleisöstä tuleva käsivarsi on napannut laulajaa haaroista kiinni. Sommitelma ja rajausta kuvassa on toimiva, linjat silmiä miellyttävät.

Edellinen on muisto positiivisesta intuition käytöstä negatiivisessa tilassa. Muistan erityisesti jännittäneeni kuvaustilannetta loppuunmyydyllä keikalla. Tilannetta en tarkalleen muista, miksi minun piti siirtyä keskelle lavaa, oletan arvaamattomien humalaisten ihmisten ympärilläni jotenkin liittyneen tähän. Kuvaustilanne itsessään oli jännittävä, jopa vähän pelottava. Ihmisiä oli paljon, ei ollut tilaa liikkua, tönimistä selkään tuli jonkin verran. Positiiviseksi kokemukseksi tilanne muuttui editointivaiheessa löytäessäni kyseisen kuvan muiden joukosta. Kuva julkaistiin sivun kokoisena painetussa lehdessä. (Kuva 1.)

Kuva 1. Edu Kehäkettunen, 2008.

Oman intuition käyttö taidetta tehdessä tuntuu luotettavalta, eikä sitä tarvitse perustella muille. Hetkessä tulevaa intuitiivista tekemistä voi olla vaikea perustella muille sanallisesti, se tuntuu vain luontevalta, se tuntuu kehossa. Jotenkin luotan tähän päätökseen. Jälkeenpäin tarkasteltuna jotkin arvaamattomat taiteelliset keinot intuition varassa tuntuvat helpommin aukeavalta. Jotkin tapahtumat taas jäävät mysteerin jalkoihin.

Esimerkkinä puhelu ystäväni kanssa vuosia sitten: hän kertoi puhelimesta lukevansa yhtä tiettyä filosofian kirjaa tunnetulta ajattelijalta. Itse olin tietoinen tästä filosofista, mutta yhtään kirjaa en ole vielä kukaan häneltä lukenut. Ystävä kysyi retorisesti: "Et varmasti arvaa, kuinka monta sivua tässä kirjassa on." Vastasin mitään ajattelematta määrän 428 sivua. Oli hetken hiljaista, kunnes kuulin ihmetystä ja kirosanoja puhelimesta, samaan aikaan ihmetellen, että miten voin tuon tietää, jos et ole kerran edes tietoinen koko kirjan olemassaolosta.

3 IMPROVISOINTI

Lavan edessä tapahtuvaa kuvailua teen monesti polvillani, jotta saan tyyliäni vastaavaa kuvakulmaa. Olin kuvaamassa festivaaleja Hämeenlinnassa. Monen tunnin kuvailujen jälkeen polveni alkoivat olla jo hieman kipeät ja haavoilla johtuen sorakentästä, jossa kuvasin. Edessä oli silti vielä monta yhtyettä kuvattavana. Hetken mielijohteesta kävin takahuoneessa kysymässä, olisiko heillä jotain mikä auttaisi jalkoihini. Huomasin kasan vessapaperirullia ja hetkessä mieleeni juolahti ratkaisu. Kysyin henkilökunnalta, saanko lainata papereita sekä ilmastointiteippiä. Teippasin vessapaperirullat polvieni kohdalle, kuten tee se itse -lentopalloilija. Rullat tukemassa ja pehmittämässä polvia kykenin helposti kuvaamaan päivän loppuun.

Improvisoinnin määritelmänä pidetään tässä ja nyt tapahtuvaa sekä etukäteen suunnittelematonta (Tieteen termipankki 2018). Improvisointi on yllättävää eikä sitä pysty toistamaan. Valokuvaus on itsessään siis aina jossain määrin improvisointia. Kuinka tarkkaan harkitusti kuvaan yleensäkin kuvaustilanteissa sen sijaan, että annan tilalle ja ajalle mahdollisuuksia muuttaa suunniteltua lopputulosta. Paikan suhde toimijoihin ja tunteiden suhde tekemiseen vaikuttaa vahvasti lopulliseen tulokseen. En tiedä, olenko koskaan suunnitellut niin valmista kuvaa mielessäni, että se olisi täysin visuaalisesti sama lopputulos. Varsinkin, jos kuvattavina on eläviä olentoja, jotka tekemisillään, ajattelullaan, tunteillaan ja kommunikoinnillaan muotoilevat tahtomattaan kuvaustilannetta. Improvisointiin voisi käyttää samoja menetelmiä kuin asioiden opiskeluun ja oppimiseen. Tekemisen toistoilla sekä varmuuden hankkiminen tekemisen kehittyessä alkaa kuulostamaan samalta kuin intuitiivinen työskentely, johon viittasin edellisessä intuitiota käsittelevässä osassa.

Työskentelyni pitää sisällään paljon ajatustyötä. Kun en valokuvaa, pohdin kuvaamista. Millä tavalla, koska, ketä, mitä, sattumaa sekä hallittua. Käsittelem usein kuvillani ihmisen mieltä, jokseenkin runollisessa muodossa. Tahdon kuvillani purkaa tuntojani, tuoda esille puhumattomia asioita, vaiettuja keskusteluja sekä mielten samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Heijastan kuviini paljon omia kokemisen tai ymmärryksen halun yksityiskohtia. (Kuva 2.) (Omat muistiinpanot 2020.)

Työskentelyni pitää ~~olla~~ ~~helvelliä~~
 sisällään ~~antani~~ ~~bi~~ ~~seksi~~ paljon asetus-
 työtä. Kun en ^{vaik} kuvaa, pohdin kuvaamisesta.
 Millä tavalla, koska ~~ketä~~ ~~mitä~~ ^{sakunnan} ^{geek} ^{hallitun}
~~Helvelliä~~ ~~Helvelliä~~ ^{Helvelliä} ~~käsi~~ ~~Helvelliä~~ ^{ihmisen} ^{se} ^{elitä}
~~Usein~~ ^{kurittani} ~~ihmisen~~ ~~suotta~~ ~~toiseenkin~~
 runollisessa muodossa, ~~kaiken~~ ~~kaiken~~
~~hän~~ ~~kaiken~~ ~~hän~~ ~~romantisoimatta~~,
 Tahdon ^{kurittani} ~~purkaa~~ ~~tantani~~
~~tuoda~~ ~~esille~~ ^{puhumattomia} ^{asioita},
~~vali~~ ~~olet~~ ^{vaikut} ^{keskustelua} ^{sekä}
 mielen ~~erilaisuuksia~~ ^{erilaisuuksia} ^{Heijastan} ^{kurittani} ^{paljon}
^{omaa} ^{tob} ~~kokemisen~~ ~~tai~~ ~~haluan~~
^{ymmä} ^{ymmä} ^{ymmä} ^{ymmä} ^{ymmä} ^{ymmä} ^{ymmä}
 halun yksityiskohdita. ~~haluan~~
~~haluan~~ ~~haluan~~ ~~haluan~~

Kuva 2. Muistiinpanot, 2020.

Tekstin tuottaminen nopealla kirjoittamisella, ajattelun unohtamisella, improvisoiden, luo jälkeensä syvemmin tarkasteltavaa tekstiä. Paineen alla työskentely sekä deadlinet puskevat omaa ajatustani eteenpäin vauhdilla. Silmä–käsi-koordinaation avulla tuotan nopeutettua tekstiä, korjaan mahdollisesti kirjoitusvirheitä ja haastan ajatuksiani. Näillä keinoin saan suunniteltua ideoitani paperille, josta ne välillä kumpuavat taiteellisiksi teoksiksi. Improvisoin siis sanoja, mutta ovatko nämä sanat totta? Huomaan usein ajattelevani eri tavalla kuin kirjoitan. Tekstin tuottaminen omista ajatuksista tuntuu tönköltä, ajattelemattomalta, jopa väärältä. Tuntuu, kuin olisin toinen ihminen. Päässäni pyörii, tekstiä tulee automaatiolla, mietin samalla kymmentä muuta asiaa: ”Mikä kappale radiossa soi? Mitä söisin tänään? Pitäisi lähteä kohta ostoksille.” Kuinka suunniteltuja tuottamani tekstit ja sitä kautta osa teoksistani mahtavatkaan olla.

Ennalta suunnittelemat esitykset toistuvat niin teattereissa kuin arkipäivissä. Improvisoinnissa käsikirjoitukset ovat poissa, eletään hetkessä. Nopea ajattelutyö ja opittujen asioiden toistaminen vie tilannetta sujuvasti eteenpäin.

Mallien valinta ja lokaation merkitys. Kuvauspäivinä pitää varata aikaa. Suunnittelut, missä, milloin ja aikataulu. Idea, josta lähdetään liikenteeseen ja sen jälkeen improvisoinnit. Kuvaushetken elämisen tarkoitus ja merkitys on suuri! (Taiteellinen päiväkirja, 25.10.2019.)

Ensiksi suunnittelen etukäteen kuvaukset, jonka jälkeen voin heittää ns. lonkalta kaiken peliin. Suunnittelun suunnitteleamattomuus kiehtoo minua suuresti. Elä hetkessä, älä luota edellispäivän kirjoituksiin, luota intuitioon. Elämä on kuin teatteria. Klassista draaman kaarta jatkuvalla syötöllä, jossa tapahtuu pienesti ja suuresti, surullisesti ja riemuisasti. Lähtökohtani luomiseen elää näistä juonellisista osista, joita saan kokea, vaikka en aina haluaisikaan. Harjoittelen päivittäin luovaa työskentelyä. Ajattelen, kirjoitan, kuvaan, suunnittelen, ajattelen, ajattelen, ajattelen.

Luovalle työskentelylle on vaarallista, jos se on alkujaan saneltu tarkoitukselliseksi tapahtumasarjaksi. Sitä voi tapahtua joko omasta aloitteesta tai ulkopuolisesta pakottavuudesta. (Raami 2017, 117.) Itselleni asiakastyöt tuovat välillä tarvittavan puskun ideoimiseen. Toisaalta tunnen olevani pakotettu tekemään jotain, mitä en välttämättä haluaisi. Tavoitteenani on tehdä teoksia, niin asiakastilauksina kuin itsenäisestikin unohtamatta omaa näkökulmaani ja tyyliäni. Usein tämä pitää sisällään hetkessä improvisoimista, jota tarkkaan määritellyssä tilaustyössä on vaikea perustella. Asettamalla itse työntekijänä vapaat luovuuden kädet teoksen tekemiselle asetan rajat

rajattomuudelle. Mitä tahansa voi tulla valmiista työstä. Se on hetkessä tullut, inspiroitunut kaikesta siitä, jota olen nähnyt ja kokenut sekä mahdollisesti sattuman lailla päätyneet olemassaoloon. Perusteltu työkalu oman osaamisen, oppimisen ja tekemisen kautta.

Puhun paljon omasta kokemisesta ja oppimisesta ja kuinka se auttaa omassa improvisoinnissa. Nämä kyseiset asiat ovat vaatineet vuosien oma-aloitteisen halun oppia ja ymmärtää. Työskentelyssä tapahtuneet virheet ja niistä oppiminen on tuonut sitä tietoa ja taitoa, jota käytän työskentelyssäni nykyään päivittäin. Luovassa työskentelyssä keksiminen tilassa ja paikassa vaatii mielikuvitusta, jota kaikilla on. Mielikuvitus ei synny tyhjästä. Sitä ohjaavat niin monet asiat, että joutuisin kirjoittamaan kokonaisen kirjan, jos haluaisin ne kohdat käydä läpi. Enkä siltikään saisi siitä tarpeeksi kattavaa. Kutsun omalla kohdallani elämäni mittaista luovaa oppimista mielikuvitukseksi sekä hitaaksi tiedostamattomaksi improvisoinniksi.

Seppä (2012, 107) on havainnoinut kirjassaan, kuinka yksinkertaisimmankin asian näkeminen kuvassa voi vaatia tietynlaista kokemusta, jotta sen määrittäminen onnistuisi. Saman kokemisen voisin rinnastaa omaan työskentelyyni kuvaustilanteissa, jolloin joudun lukemaan jollain tasolla ihmisiä ja millä tavalla sitä kautta toimin heidän kanssaan kuvatessa. Tämä lukemisen taito tulee kokemusten kautta, taitoa tulkita mukavuuden tai epämukavuuden tunteita kameran edessä olijalta. Kuvaustilanteessa käytävät pikaiset analysoinnit malleista ja tunnetiloista ovat itselleni samantyylistä, kuin analysoisin valokuvaa. Valokuvan pysyessä paikallaan siinä on aikaa ja tilaa miettiä mitä se pitää sisällään. Kuvaustilanteen jännite ja erilaisten ihmisten kanssa toimiminen taas vaatii jonkinlaisia kommunikointitaitoja sekä niiden välisten tuloksien analysoimista hetkessä. Jollain tasolla luotan intuitiooni ja kokemukseeni, miten siinä tilanteessa lähden toimimaan. Tietynlainen itsevarmuus kumpuaa ja viimeistään keholliset tunteukset vatsan seudulla ohjaavat tiettyyn suuntaan.

4 SATTUMA

Olen kuvannut satoja livemusiikkikeikkoja. Lavalla tapahtuviin asioihin olen paikalla suhtautumassa dokumentaarisesti, tarkkailijana. Lavalla tapahtuviin asioihin en pääasiassa pysty vaikuttamaan. Valokuvaamalla lavan tapahtumia tallennan aikaa ja esiintyjien ajassa tapahtuvaa liikehdintää. Voisin jopa kutsua dokumentaarista valokuvausta, jossa kuvattava ei ole tietoinen kuvaajasta, sattumaksi. Onko silloin salakuvaaminen sattumaa? Ovatko piilokamerat sattumaa? Valokuvaaminen on lopulta monien asioiden summa, jonka voisi mieltää sattumien summaksi.

Kielitoimiston sanakirja (2022a) määrittelee sattuman satunnaiseksi tapahtumaksi, odottamatta tapahtuvaksi, ennalta arvaamaton, aikomaton tai suunnittelematon. Sattuman merkitys valokuvatessa on ollut itselleni jopa suurin osa tekemistä. Johtuen paikan päällä tehtävästä, yleensä ihmisiä sisältävistä kuvauksista, en voi enkä halua vaikuttaa liikaa lopputulokseen. Arvaamattomuus ja satunnaisuuden tuntu kiehtoo, enkä aina voi olla liian varma mitä tulee taltioitua hetkestä.

Kävin tänään Saulin kanssa lounaalla ja tuli keskusteltua taiteesta, sen tekemisestä, tarkastelusta, kritisoinnista ja että tarvitseeko teos tarkkailijan ollakseen olemassa, vai riittääkö teoksen ja sen luojan välinen konteksti pelkästään. Nopeasti kävimme myös aiheessa kuin: tekoälyn luoma taide. Algoritmit pystyvät jo nyt luomaan paljon visuaalisia elementtejä, mutta onneksi se ei pysty perustelevaan sitä esim. tunteella. (Taiteellinen päiväkirja, 4.9.2019)

Valokuvataiteilija Esa Ylijääskö kertoo Ylen haastattelussa mielipiteitään tekoälyn luomasta taiteesta. Hänestä tunnetasot ovat nimenomaan se asia, joka luo ihmisen vahvuuden tekijyyteen. (Virranniemi 2022.) Myös Asta Raami kertoo Ylen artikkelissa samansuuntaista kuin Ylijääskö. Hänen mukaansa tekoäly voisi vastata kaikista säännöistä, todennäköisyyksistä ja analyyseistä toimeksiannoista, mutta intuitiiviseen työskentelyyn se ei pystyisi. (Äijö 2017.)

Olen pohtinut myös tekoälyn ja elämän saman kaltaisuuksia. Tekoälylle luodaan tarkkaan laadittuja koodikieliä ilman virheitä ja optimoituja hakusanoja. Satunnaisen oloinen, mutta tarkan koodauksen tuote. Tai kasvatuksessa saatuja oppeja, koulutusta,

elämän opetuksia, jotka johtavat todennäköisesti satunnaisempaan lopputulokseen. Ihmiselämän satunnaisesta kasvusta tekoälyn tarkkaan satunnaisuuteen on lyhyt matka.

Olen sivusta seurannut tekniikan eteenpäin menoa, sekä algoritmien ja tekoälyn kiihtyvää kehitystä. Tekoälyn luoma taide koostuu ihmisen tekemästä koodauksesta, ja sen avulla algoritmit tekevät miljoonien kuvien seasta hakusanoja vastaavia yhdistelmiä ja sekoituksia. Ihminen on siis luonut uuden työkalun, jolla voi ilmaista luovuutta sekä tehdä taidetta. Tekoäly ei toimi itsenäisesti, vaan vaatii aina ohjaajan. Kuinka sattumanvaraiselta se kuulostaakin, kun keinotekoinen ohjelma hakee sanojen avulla töitä netin eri tietovarastoista. Voisiko tätä tekoälyä käyttää samalla tavalla suhteessa valokuvaukseen? Annan hakusanan tekoälylle, äly hakee sanan avulla jopa miljoonista eri kameroista sopivaa kuvakulmaa, ottaa kuvan ja lähettää sen minulle. Teoksen voi myös luoda käyttämällä täysin satunnaisia hakusanoja. Ohjelma luo minulle teoksen, minä luon sille merkityksen. Miltä se näyttää, mitä se sisältää, missä sen esitän.

Valokuvaajat ja ihmiset itsessään ovat aina jonkinlaisen ohjaamisen varassa. Ohjaako meitä tietynlainen kollektiivisuus, mitä tulee kuvien ottamiseen. Jonkinlainen tarve tallentaa nykyisyyttä, joka hetkessä onkin jo mennyttä. Historiallisten tapahtumien dokumentointi on jälkipolville saatettava visuaalinen muistijälki, jonka kautta ihmiset ovat oppineet ja opiskelleet ja luoneet uutta vanhojen asioiden perusteella enemmän kuin voisi kuvitellakaan. Ovatko luovat tekijät kuitenkin kovin erilaisia kuin tekoälyn luoma taide, kun puhutaan kollektiivisuudesta, ryhmänä tapahtuvasta tekemisestä. Molemmat kokonaisuudet koostuvat jossain määrin arvaamattomista palasista, sillä erotuksella, että lopullisen merkityksen molempiin luo ihminen itse. Seppä (2012, 17) pohtii kirjassaan samansuuntaisia ajatuksia, kuten kuka on kuvan lopullinen tekijä sekä millä tavalla kulttuuri vie katsojaa ja tekijää johonkin suuntaan. Seppä (2012, 17) myös kysyy, millä tavalla tekniikka muuttaa tai ei muuta katsomistapaamme kuviin? Janne Seppänen (2001, 8) myös korostaa jo kirjansa johdannossa, että valokuvan sisällöt rakentuvat aina kulttuureiden käytännöissä.

Tekoäly ei pysty samalla tavalla analysoimaan ja tulkitsemaan luomaansa teosta kuten ihminen, mutta ihminen pystyy kyllä tekemään saman tekoälyn luomasta teoksesta. En minäkään aina tiedä gallerioissa tai esillä olevista taiteista, kuka ne on tehnyt tai en välttämättä henkilökohtaisesti tunne taiteilijaa kyseisissä tilanteissa. Mutta minulla on tunteet. Voin herkistyä, suuttua, ilahtua jopa rakastua teoksiin. Havannoin aistein esteettisyyttä. Sitä en tiedä, oppiiko tekoäly niin satunnaisesti elämästä, kuten vaikka minä olen oppinut.

Satunnaisuuden työkaluna tekoälyä voi silti pitää ainakin kiehtovana. Se arvaamattomuus, joka siitä kumpuaa, kun kirjoittaa hakusanoilla tehtäväksi uuden teoksen. En yhtään ihmettele, jos mediat alkavat käyttämään tätä työkalua esim. artikkeleiden kuvituksissa.

Manipuloitu kuva. Pitää tapahtuman olla ollut olemassa kuvassa, jotta kuva on uskottava ja merkityksellinen? Vai riittääkö illuusio ja uskomus tuomaan saman lopputuloksen? Manipuloitu vs. todellisuus. Mieli määrittää joka tapauksessa lopputuloksen. Mielikuvitus -> Leikki -> Mahdollisuudet (Muistiinpanot, 12.3.2021.)

Sattuma valokuvatessa on sitä kiehtovampaa, mitä arvaamattomampaa kuvaustilanteessa on tapahtumassa. Otan esimerkkinä showpainin. Vuonna 2008 pääsin kuvauskeikalle Turkuun todistamaan tällaista esitystä. Kuvausluvan avulla sain olla suoraan painiringin vieressä dokumentoimassa. Itselleni tilanne oli kuin ensi-ilta, en aikaisemmin ollut kokenut vastaavaa. Näyteltyjä ja opeteltuja painiliikkeitä, jotka näyttävät hyvin teatraalisilta lyönneiltä ja potkuilta. Tarkkaan suunniteltuja ja harkittuja illuusioita, kuin katsoisi taikurin esittämää lavaesitystä. Livenä tapahtuvaa esittämistä, jota voi kutsua teatteriksi. Kuvaajana minulla on aistit herkkinä, kun tiedostan mitä tahansa voivan tapahtuvan ihan koska tahansa. Satunnaisuus tulee kuvan kohteista, ei niinkään kuvaajan tekemisestä. Hetken aikaa kuvailtuani, huomasin sivusilmällä epämääräistä liikettä. Toinen painijoista kävi ringin vierellä hakemassa jotain. Vaistomaisesti nostin kamerani, kohdistin sen painijoihin päin ja painoin laukaisinta kerran. (Kuva 3.)

Kuva 3. Rokkia ja rähinää -tapahtuma, 2008.

5 ALITAJUNTA

Olen ystäväieni kanssa viettämässä iltaa ennen illan musiikkikeikkoja. Vireystila on valmiiksi vähän uninen, mutta päätän jatkaa iltaa siitä huolimatta. Aamulla herättyäni katselen kamerani kuvia. Huomaan kuvanneeni pari livekeikkaa. Kuvat ovat tyyliiltään täysin erilaisia, joita normaalisti kuvaan. Tarkennus ei ole kohdallaan, erikoislähikuvia, sumeita, mutta silti visuaalisesti miellyttäviä. Pimeyden ja valoisuuden rajamailla, voisin sanoa. Muistikuvat kuvaamisesta ovat hatarat. Alitajuntani on varmaankin ottanut ohjat tässä vaiheessa, ja jollain tasolla ehkä olen tietoisesti ajatellut kuvaustilanteessa. Onko se alitajuntaista, jos en muista? Luonko illuusiota, että tekemiseni ei ollut täysin minun hallinnassani? Olen kuitenkin aina jossain määrin vastuussa tekemisistäni, joten en voi väittää olevani joku muu kuin minä. En voi myöskään täysin olla varma, että olen itse kuvannut kuvat kamerassani. Raami (2017, 198) on kirjoittanut, että nykyinen tietämys tieteessä ei kykene täysin selittämään kaikkia mielen saloja ja isoimmat osat vastauksista sisältävät edelleen kysymyksiä.

Olen juuri aloittanut kuvataiteen opinnot ja ensimmäiset merkintäni käsittelevät alitajunnan ohjaamista:

Instax-polaroid-kuvailut palauttavat fiiliksiä Holga-kameralla kuvaamisesta. Snapshot -tyylinen lähestymistapa on puhdistavaa ja virkistävää. Alitajunnan ohjaaminen kuvaamisessa tulee jotenkin hallitsevammaksi. (Taiteellinen päiväkirja, 31.08.2019)

Tahtoisin valjastaa sen täysin käyttööni. Luoda siitä hallitun työkalun. Väitteeni on ollut kunnianhimoinen, joskin tahtoisin sen vieläkin saavuttaa. Siinä vaiheessa alitajunta olisi tiedostettua tajuntaa, tietoista tekemistä, itseni hallitsemaa.

Alitajunnan merkitystä olen pohtinut jo siitä lähtien, kun ensimmäisiä valokuvia olen ottanut. Kuinka todella usein kuvissa näkyy jotain eimietittyä ja se todella tuo kuvaan sen lopullisen taian ja merkityksen.

Olen usein pitänyt sitä sattumana, jollain tavalla odotettuna ja silti selittämättömänä. Olen alkanut ymmärtämään, että usein tämä sattuma on myös tietoista. Kuinka mieli yksinkertaisesti voi toimia niin nopeasti, että tietoinen osa ei osaa sitä tekemishetkellä rekisteröidä. Tämä toistuvuus

tuntuu kovin yleiseltä, varsinkin visuaalisella alalla. Luo omana hetkenä, analysoi toisena hetkenä.

Mutta, monesti on käynyt monien sattumien summa, ei niinkään kuvaustilanteessa, vaan sitä edeltävinä aikoina, joka lopulta on johtanut parempaan kuvaan kuin on alun perin suunnitellut. Ehkä kollektiivisuus ja alitajunnat on vielä hieman suuremmat kuin koittaa kuvitella. (Taiteellinen päiväkirja, 16.9.2019)

Olen kuullut jopa kymmenen eri ihmisen sanovan minulle hieman eri sanoin seuraavasti: ”Aseta itsellesi tavoitteita, niin pysyt jopa vähän tietämättäsi oikealla suunnalla.” Alitajunta ohjaa tekemään oikeita valintoja, jotta tavoitteet ja maalit tulisi saavutettua sen avulla jollain tavalla. Intuitio liittyy vahvasti Raamin (2017, 198) mukaan alitajunnan toiminnan ohjaamiseen. Olemalla rehellisempiä itsellemme ja ympäröivälle maailmalle tunnistaen niin sanottuja väriä ajatuksia, voisimme enemmän koota käsitystämme (Raami 2017, 198).

Väriä ajatuksien tunnistaminen ei ole helppoa. Taustalla voi olla traumoja, käsittelemättömiä tunteita tai mitä tahansa, joka on voinut vaikuttaa psyykeeseen. Olen kokenut omien ajatuksien olevan helpommin analysoitavissa, kun puhun niistä ääneen jollekin toiselle. Alitajunnan tuomat vääränlaiset ajattelumallit saavat järjellistä ajattelua, vieden ajattelumalleja positiivisempaan suuntaan. Samanlaista kaavaa toistan taiteellisella työskentelylläni. Ideoiden puhuminen ääneen, ajatuksien organisointia, merkityksien saamista peilaamalla kuulijan reaktioita. Omat sanomiset voivat alkaa kuulostaa täysin oudoilta, oikeilta tai jotain siltä väliltä omassa päässäni. Ne alkavat kuitenkin kuulostaa jollain tavalla järkevältä. Mieleni tuottaa koko ajan ajatuksia, unia ja tunteita, kaikkia niitä en pysty puhumaan. Muistini ja muistoni tietoinen käsittely on rajallista, taiteen keinoin rikon tätä raja-aitaa.

Olen kuvannut satoja livemusiikkikeikkoja. Usein kamera on ollut käytössä koko keikan ajan, olen keskittynyt kompositioiden luomiseen, valojen tarkkailuun ja visuaalisten elementtien luomiseen kuvapinnalle. Tämä tarkoittaa sitä, etten kykene täysin keskittymään itse musiikkiesitykseen. Jälkeenpäin mietin mitä tapahtui milloinkin, katselen kuvia jälkeenpäin, vain huomatakseni, että en muista kaikkea. Katsojana yleisössä tarkkailen eri tavalla, tunteeni elävät musiikin avulla ja voin jopa liikkua ja tanssia musiikin rytmissä. Kuvatessani teen visuaalista työtä, jätän musiikin aiheuttamat tunteet sivuun ja keskityn kuvauksen tuomiin onnistumisen tunteisiin.

Kielitoimiston sanakirjan (2022b) mukaan odottamaton on jotain mitä ei ole osattu odottaa, arvaamaton, yllättävä, äkillinen. Livekeikoilla tapahtuu aina jotain arvaamatonta ja ennakoimatonta. Kuvaajana tahdon taltioida näitä tapahtumia, jotta jälkepäin voin tarkkailla keskittyneesti ohi meneviä tilanteita. Laittamalla kokonaisen keikan kuvat samaan kasaan, esittelen tätä näennäistä arvaamattomuutta. (Kuva 4.) Tilanteet ovat hektisiä, aikaa reagoinnille on parhaimmillaan sekunteja. Usein lopputulos on opittua intuitiivista, sattumanvaraista, improvisoitua ja alitajuntaista ohjaamista.

Kuva 4. Nyrkkitappelu, Gong, Turku, 2017.

6 LOPUKSI

Olen toistanut kymmeniä kertoja sanoja intuitio, improvisointi, sattuma ja alitajunta. Ja toistan niitä jatkossakin. Nämä sanat sisältävät mielestäni kaiken, mitä taiteellinen työskentelyni on. Käsittelin tekstissä näitä asioita huomatakseni pitäväni kiinni jo olemassa olevista ajatusmalleista. Itseäni on vaikea haastaa. Näinkin abstrakteja asioita, joita tekstissä havainnoin, en pysty tällä hetkellä sisäistämään kokonaisuudessaan. Ne ovat muuttuvia, ja välillä ajatukset saavat jopa surrealistisia piirteitä. Jotkin asiat ovat todistetusti jotain, jotkin asiat pysyvät selittämättöminä.

Kuvatessani tästä eteenpäin olen kuitenkin tiedostavampi kirjoittamastani aiheista. Millä tavalla kuvaan seuraavaksi? Käytänkö pelkkää intuitiota? Improvisoinko kaiken? Kuvaanko silmät kiinni? Kaikki ovat käyviä keinoja taiteeni tekemiseen. Kuitenkin vähän järkeistämällä uskon saavani edes pienen hallinnan näistä käsitteistä ja kuinka niitä tulen käyttämään tulevilla kuvaustilanteissa.

On tilanteita, kun taide vaatii suunnittelua, ja on tilanteita, jolloin täytyy mennä hetkessä, nopeasti reagoiden, tunteiden vallassa improvisoiden. Intuitiivisella ajattelulla koen pystyväni tekemään oikeita taiteellisia ratkaisuja oikeissa tilanteissa. Sattuman otan ilolla vastaan, käytän sitä työkaluna, teen jotain suunnittelematonta. En anna sen rajoittaa ilmaisua, vaan annan sen tuoda itselleni jotain ajattelematonta. Alitajunta on alitajuntaa. Se on se tiedostamaton osa. Sanojen varsinaisessa merkityksessä alitajunta ei voi koskaan olla tiedostettua. Ehkä tämä paradoksi onkin se kiinnostavin osa. Loppuuko alitajunta joskus? En usko saavani tietää tätä koskaan. Mutta ajatusleikkinä tämä on todella kiehtovaa.

LÄHTEET

Bacon, Henry 2010. Väkivallan lumo. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Kielitoimiston sanakirja 2022a. Sattuma. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433.

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/sattuma?source=suggestion> Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.11.2022. Viitattu 23.1.2023

Kielitoimiston sanakirja 2022. Odottamaton. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433.

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/odottamaton?searchMode=all> Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.11.2022. Viitattu 30.3.2023

Raami, Asta 2017. Älykäs intuitio. Tanska: Norhaven

Ruelle, David 1991. Sattuma ja kaaos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 1992. Suomentanut Kimmo Pietiläinen

Seppä, Anita 2012. Kuvien tulkinta: menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle. Helsinki: Gaudeamus.

Seppänen, Janne 2001. Valokuvaa ei ole. Väitöskirja. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto, Helsinki: Musta Taide.

Seeling, Maarit 2021. Intuitio on mielen supertietokone. Tekniikan akateemiset TEK. Viitattu 24.1.2023 <https://www.tek.fi/fi/uutiset-blogit/intuitio-mielen-supertietokone>

Tieteen termipankki 2018. Improvisaation käsitteestä. Keskustelu. Viitattu 23.1.2023. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Viestiketju:Keskustelu_Esitt%C3%A4v%C3%A4t_taideet:improvisaatio/Improvisaation_k%C3%A4sitteest%C3%A4

Tieteen termipankki 2023. Filosofia: intuitio. Viitattu 23.1.2023 <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:intuitio>

Virranniemi, Greta 2022. Lensa AI villitsee somessa, mutta varastaako tekoäly taiteilijoilta? Graafikko, kuvataiteilija ja valokuvaaja kertovat, mitä he ajattelevat. Yleisradio. Viitattu 4.1.2023. <https://yle.fi/a/74-20009842>

Äijö, Elina 2017. Kasvokkain: Intuition asiantuntija Asta Raami tietää, mitä töitä robotit eivät vie – ”Vain ihmismieli erottaa heikot signaalit”. Yleisradio, <https://yle.fi/a/3-9754293> , viitattu 23.1.2023, 27.1.2023